

НАРИСИ З ІСТОРІЇ МИТНОЇ СПРАВИ ТА МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ-РУСИ

Львів, Україна

В книзі: Нариси з історії митної справи та митного законодавства України-Руси (Київ, 2005 р., 635 сторінок, ISBN 966-8684-22-2; спільний результат роботи авторів - : Дідусенко Павло Миколайович, Пахневський Сергій Артемович, Мавродій Тетяна Станіславівна, Лисицький Олег Володимирович, Костюк Василь Петрович) за редакцією Дідусенко П.М. вперше, на підставі великого джерельного та фактичного та ілюстрованого матеріалу, великої кількості порівняльних таблиць та кольорових карт було висвітлено історію становлення та розвитку митної справи та законодавчого регулювання правовідносин у даній сфері від найдавніших часів до сучасного періоду на території Русі (України). В праці охарактеризовано джерела формування вітчизняного митного законодавства, показано особливості організації митної справи до н.е. на території сучасної України, зокрема, це періоди в нашій історії пов'язані із Скіфами, Сарматами, грецькими колоніями в Північному Причорномор'ї (на прикладі грецьких міст-держав в Північному Причорномор'ї чітко показано нероздільні економічні та етнічні і культурні зв'язки кримської території з рештою частиною України: з Південною, Центральною та Північними частинами України, які ніколи не припинялися, про що свідчать письмові та археологічні джерела). Більше того, в перші століття нашої ери греки повністю вже заселяли Південь України, а в часи середньовіччя частково перемістилися на Північ України, де в м.Ніжині складала основну частину населення, і дане місто було головними економічним та торговим центром української держави Гетьманщини (член авторського колективу даної наукової праці Мавродій Т.С. є уродженкою м.Донецьк і гречанкою за національністю - нащадком тих греків, які ще в 7 - 6 ст. до н.е. прибули в Північне Причорномор'я та колонізували його територію). Одним із гасел національно-визвольної війни Б.Хмельницького було гасло: "За нашу грецьку православну віру!". Греки досить часто брали на відкуп (в оренду) митні збори на Гетьманщині, та відстоювали права купців. Московські царі, починаючи із царя Олексія Михайловича постійно просять в українських гетьманів з Києва присилати українських перекладачів з грецької мови, щоб вони робили нові переклади церковних книг з грецької мови/ в Московщині в цей час хрестились двома пальцями та ін./ . Як виявилось в Московській державі були відсутні знавці грецької мови. Таких було надіслано із Гетьманщини. Київське православне духовенство почало "навчати" москвитян справжнім православним канонам відповідно до грецької віри. При Петрі 1 "приглашення" українського духовенства до Московщини досягло свого апогею. "В той час, як в Московській державі греків та Константинопольського патріарха ще в середині 17 століття вважали "латинниками", "антихристами": необхідно було в 1666-1667 роках на Соборі примусом вводити дійсні православні канони, що викликало в Московщині рух "старобрядництва". В той час, як в українських землях, всі гетьмани, починаючи з Б.Хмельницького, звільняли грецьких купців від сплати внутрішніх мит на території Гетьманщини. В другій половині 17 століття та на початку 18 століття зростає експорт книжкової продукції із Гетьманщини до Московської держави, як правило, це була релігійна література. Експансія руського (київського) духовенства до Московії, де воно зайняло панівне становище, стало роковим, власне, для самої Русі (України), оскільки в подальшому "київське духовенство в еміграції", маючи на меті благі наміри (порятунок православ'я), причепило Московщині ідею, що Московщина є власне Русь і має захищати православ'я всієї Русі. Яким був цей захист показали наступні події.

Авторами приділено увагу Антському царству (існувало між середнім Дніпром і Подністров'ям в IV – VII ст.ст. н.е.). В обігу української держави перебували римські денарії, оскільки кордони Римської імперії в цей час на сході межували із Антським царством і останнє експортувало в імперію зернові, хутра, шкіри, мед, віск та ін. На базі держави Антів сформувалася Київська держава: Русь (історіографічна назва Київської Русі).

України, що однозначно підтверджується літописними свідченнями, яких заперечити аж ніяк не вдається. "Поїхати в Русь" означало поїхати на Київщину. Назва "Русь" як поняття, що охоплює Київщину та прилеглі території, протиставляється в усіх редакціях Руського літопису (Іпатіївському, Лаврентіївському та Новгородському) іншим територіям держави. Російський вчений М.Тихомиров зазначав : " В історичній науці давно вже відзначено, що в 12 - 13 ст. назва "Русь" означала певну країну - саме київську землю". Що стосується , власне російських земель , то Київський, Суздальський і перший Новгородський літописи засвідчують, що північні князівства не вважали себе Руссю.

Так, Ростислав, син Юрія, ростовського князя був із ганьбою вигнаний Ізяславом із Києва. Він прийшов до свого батька в Суздаль і , вдаривши чолом , поскаржився на це. У відповідь князь Юрій відповів : "тако ли мне части нету въ Руской земли и моимъ детемъ". Тобто : немає ні мені , ні моїм дітям шани в Руській землі. Руська земля у князя Юрія - це територія сучасної України. Під 1154 р. і Іпатіївському літописі читаємо : "Томъ же лете пойде Дюрги (Юрий) съ ростовцы и съ суздальци и съ всеми детьми в Русь". І знову ж, "іти в Русь" означало прямувати не куди інде , а саме на територію сучасної України.

Під 1175 роком Лаврентіївський літопис , описуючи нараду в місті Владимирі після вбивства Андрія Боголюбського , говорить : "Князь наш убьен, а детей у него нету, сынок у него в Новгороде, а братья его в Руси". В 1187 році київський князь Рюрик послав у Суздаль до князя Всеволода сватати його дочку Верхуслану за свого сина Ростислава. Всеволод згодився , дав велике придане і "відпустив її в Русь". Князь Рюрик справив пишне весілля , якого "несть не бывало в Руси", а потім тих, що привезли Верхуслану із Суздаля "Якова свата и с бояры одпустил ко Всеволоду в Суздаль". Як бачимо Володимиро - Суздальська земля тут виразно не "Русь".

У Новгородських літописах Новгород і його земля чітко протиставляється "Русі" - півдню, Києву. Для новгородців їхати до Києва означало їхати на Русь, а поверталися вони до себе в "Новгород", а не в "Руську землю". Під 1149 р. Новгородський літопис зазначив : "иде архиепископ Новгородский Нифонт в Русь", себто в Київ. Року 1165 Новгородський літопис(третій) зазначає ще точніше : "і ходи игумен Юрьевский (Новгородського монастиря) в Русь , в Киев град". Те ж саме характерне для Лаврентіївського (Володимиро-Суздальського) літопису. В уяві суздальців київський князь, повертаючись із походу в Ростово-Суздальську землю до себе в Київ, їде "в Русь". Для суздальського літописця "Русь"- Південь, Придніпров'я, Київ, а він сам житель землі Суздальської".

Відомий російський академік Б.Рибаків наголошував : "Словами "Руська земля" позначалася лише Придніпровська Русь, яка обіймала лісостепову смугу від Києва до Курська. Він нарахував та зафіксував у своїх працях за роками основні повідомлення руських літописців 12 ст. про "Русь", як про Центральну частину України . В Іпатіївському літописі це роки : 1140, 1141, 1144, 1148, 1149, 1150, 1152, 1154, 1155, 1174, 1175, 1177, 1180, 1187, 1190, 1195; в Лаврентіївському літописі роки : 1139, 1204, 1205, 1249; в Новгородському І літописі роки : 1142, 1218, 1257.

Назва "Русь" і "Руська земля" , - на погляд Костомарова , - у вузькому етнічному роуміні застосовувалися тільки до території Київського, Чернігівського та Переяславського князівств, згодом вони поширилися на Волинь і Галичину".

В даний час факт формування етнічної Русі між середнім Пондіпров'ям та Придністров'ям (тобто на території сучасної України) підтверджено археологічними та антропологічними дослідженнями.

Також висвітлено зародження данницьких відносин : примушування платити данину в перші століття н.е. , митну справу в часи Древньої Русі , митну справу та митне законодавство в українських землях 14 та 16 століттях .

Особливу увагу авторами приділено митній справі в українській державі - Війську Запорізькому (в історіографії отримала назву "Гетьманщина") в другій половині XVII - XVIII ст. та в Запорізькій Січі.

В цій частині даної наукової роботи автори використали наукові розробки Дідусенко Павла Миколайовича , викладені ним : - в своїй монографії "Розвідки про митну справу в українській державі - Гетьманщині в першій половині та середині 18 століття". (ISBN 966-686-034-1, Київ, Павлім, 2002 рік, 220 сторінок) та наукових статтях :

- Митна справа на Гетьманщині у 18 столітті. Система "заказаних товарів" в Україні у першій чверті 18 століття. (Науково-практичний збірник "Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях вчених". Додаток до журналу "Міліція України".- К., 2000, №2),

- Митна справа на Гетьманщині у 18 столітті."Объ устройстве на границахъ заставъ". (Науково-практичний збірник "Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях вчених". Додаток до журналу "Міліція України".- К., 2000, №3),

- Митна справа на Гетьманщині у 18 столітті. Зміни в митній справі на Україні в середині- другій половині 18 століття. (Науково-практичний збірник "Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях вчених". Додаток до журналу "Міліція України".- К., 2000, №4),

- Митна справа на Гетьманщині у 18 столітті.Митні збори на Гетьманщині у першій половині та середині 18 століття.(Науково-практичний збірник "Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях вчених". Додаток до журналу "Міліція України".- К., 2001.- № 9-А).

До речі, ряд новоявлених істориків та правників безбожно "передирають" від корки до корки викладену інформацію та фактаж у вищевказаних працях Дідусенко П.М., але при цьому забувають робити посилання на вказані праці Дідусенко П.М., а наукові розробки Дідусенко П.М. : видають за свої, нібито , щойно на них впало "боже просвітлення в науці", але це на їх совісті і , як науковців, хоч і важко їх назвати цим словом.

Українська держава (у повному розумінні цього слова) Військо Запорізьке (історіографічна назва - Гетьманщина), яка виникла після національно-визвольної війни українського народу під проводом Б.Хмельницького (1648-1654 р.р.) на середину 17 століття займала 250 тис. квадратних кілометрів українських земель з населенням в 1, 5 млн. осіб. На кінець 17 століття Гетьманщина скоротилась до меж частини Лівобережної України і складалась із 10 полків : Гадяцького, Київського, Лубенського, Миргородського, Ніжинського, Переяславського, Полтавського, Прилуцького, Стародубського і Черніговського (В таких географічних межах вона проіснувала до свого знищення : 60 -і роки 18 століття). Полки Гетьманщини були поділені на сотні. Роль уряду держави Гетьманщини виконувала Генеральна військова канцелярія. В першій половині 18 століття Московщина вела свої зносини з українською державою спочатку через Посольську канцелярію, а потім через Колегію іноземних справ. Тобто, стосунки з Гетьманщиною Московити вели через свої інститути , які вели зносини з іноземними державами. Правдиві історичні факти, що вказують на це, були відомі ще в 1722 році московським царем Петром 1 було

ліквідовано посаду Гетьмана (щоправда посада Гетьмана була відновлена наприкінці 1727 року) та передано керівництво Малоросійській колегії, що викликало бурхливе невдоволення населення Гетьманщини та Запорізької Січі, і Малоросійську колегію було ліквідовано. Що характерно, що одною із офіційних причин ліквідації посади гетьмана (а фактично спроба ліквідувати залишки української державності) стверджувалося: "не сплата міщанами і селянами Гетьманщини податків до московського скарбу, а також направлення митних зборів: індукти та евекти, які збиралися із всіх іноземних купців в Гетьманщині до московського скарбу. Гетьман Іван Скоропадський 03 травня 1722 року направив свої заперечення цареві Петрові 1 щодо не обгрунтованості претензій московського скарбу до українських податків, стверджуючи, що цього не було передбачено угодою 1654 року між Б.Хмельницьким та московським царем Олексієм Михайловичем, але потім за гетьманів Юрій Хмельницького та Івана Брюховецького "статьямь его (Б.Хмельницького) отмена учинилась". В розпал дипломатичних дискусій з приводу збирання податків з населення Гетьманщини до московського скарбу 14 липня 1722 року гетьман І.Скоропадський загадково помер, але і Малоросійську колегію було ліквідовано в 1727 року.

Крім цього, в науковій роботі також було використано наукові розробки Дідусенко П.М., викладені ним у вищевказаних науковій монографії та статтях, які стосуються взаємовідносин між Гетьманщиною і Запорізькою Січчю, Гетьманщини та Кримом і Османською імперією, між Запорізькою Січчю і Криму та Османською імперією в сфері торгівлі та митних взаємовідносин. Мова йде про дві угоди. Перша, це угода 1649 року, укладена між Османською імперією та Запорізькою Січчю (Військом Запорізьким). Згідно цієї угоди турецький султан дозволив увага: руським купцям (дійсно турки русинами, руськими в той час, як правило, вважали тільки жителів сучасної України, а росіян називали московитянами) "вільно ходити на свої судах" Чорним морем, зупинятися в будь-яких портах і торгувати в будь-яких турецьких землях. Українські купці звільнялись від мит та податків терміном на 100 років. В цей же час, голандським та англійським купцям (які контролювали зовнішню торгівлю в Османській імперії) дозволялось торгувати в Османській імперії лише після сплати 3% мита, а в порти імперії дозволялося заходити лише на турецьких судах.

Друга угода, це угода 1692 року укладена між Військом Запорізьким та Кримом. Згідно цієї угоди українські купці зрівнювалися з правами з кримсько-татарськими купцями, тобто кримсько-татарські купці мали такіж само право в Гетьманщині, як і українські, і навпаки: українські купці мали такіж само права, як татари в Криму. Щоб запобігти уникненню сплати мита, встановлювалося, що українські купці повинні були їхати шляхом через Переволочну на Газі-Керман, а кримсько-татарські - прямо на Переволочну. Українські купці мали право будувати складські приміщення для своїх товарів у турецьких містах та портах. Як на території Війська Запорізького, так і в Туреччині мусив бути резидент цих країн, а турецький резидент, окрім того, зобов'язаний був видавати паспорти для вільного проходу українських купців з галерами або кораблями куди вони захочуть. Крім того, на Запоріжжі українським купцям, які їхали до Криму, надавали охорону, а коли траплявся нещасний випадок - чи то худобу покрадуть татари, чи то інших зазнає кривд - український купець мав можливість записати скаргу до журналу, який було запроваджено в Запорізькій Військовій канцелярії, або сам купець записував скаргу, або це робили свідки. Потім на підставі цих записів робився реєстр претензій до кримських татар. Тут же в Січі мешкали й іноземці: вірменські, грецькі та сербські та інших національностей купці. Запорізька Січ відігравала роль "адвоката" Гетьманщини в зовнішньоторгівельних відносинах із Кримом та Османською імперією.

Авторами було використано наукові розробки Дідусенко П.М., викладені ним у вже згаданих вище працях, які стосуються вивчення боротьби в урядових установах Московщини за підпорядкування української митної системи та за введення нових "московських" митних порядків в українській державі: Гетьманщині, та за знищення українського національного ринку. Оскільки на Гетьманщині існувала лояльна митна система (зовнішню нагадувала індукуту та евекту в Речі Посполитій, але зовсім іншою була за своєю суттю), основою якої були митні тарифи: індукта (мито за ввезення товарів гуртом, тобто оптом) та евекта (мито за вивезення товарів гуртом, тобто оптом), які становили 2% від вартості товарів, що ввозилися та вивозилися з України, а це приваблювало іноземних купців. Вказані митні збори направлялись до Військового (державного) скарбу Гетьманщини. Митні порядки в Гетьманщині були заведені Богданом Хмельницьким, зокрема, його Універсалом від 28 квітня 1654 року. Відповідно до вказаного Універсалу Б.Хмельницького дозорця (так називалася посада головного митника країни) та його помічники (екзактори та фактори) зобов'язані були перевіряти посольські делегації, щоб поміж ними крадькома не проникали іноземні купці з товарами в Гетьманщину разом із посольствами. За контрабандний провіз товарів через Гетьманщину або вивіз їх з Гетьманщини (або контрабандним транзитом) товари таких купців підлягали конфіскації. Половина конфіскованого товару направлялася до Військового (державного) Скарбу, а друга половина передавалася дозорцю та його екзакторам і факторам (До речі, практика залишати митним установам частину коштів зібраних від конфіскованих товарів, а також коштів зібраних від сплати митних податків існувала і в сучасній Україні до 1996 року).

Від сплати індукти та евекти звільнялись генеральна, полкова та сотенна старшина, військові товариші та значні козаки, так як всі вони несли військову службу і у зв'язку із цим мали таку пільгу. Від сплати індути та евекти також звільнялись монастирі та церкви, оскільки необхідні були кошти для підняття "православ'я із руїн", яких воно зазнало діями католицьких схизматиків. Міщан міст, які мали магдебурзьке право мали пільги з торгівлі в своїх в містах. Саме завдяки українському купецтву в другій половині XVIII ст. уряд Московської держави не зумів ліквідувати українську митну систему, знищити український національний ринок, а тим самим - економічні підвалини української держави Гетьманщини.

Запровадження в Гетьманщині вільної торгівлі та низьких митних податків, а також не високих внутрішніх податків дало свої плоди вже в кінці 17 століття, коли лише частина України (Гетьманщина) стала головним постачальником до країн Західної Європи такої продукції як-то: збіжжя (зернових), рогатої худоби (волів), ревеню, ікри, воску, конопляної олії, юхти, смоли, клею (а дана українська продукція мала монопольне становище в цих країнах, а Гетьманщина була монополістом щодо постачання цієї продукції до Західної Європи). Та уже впродовж першої половини 18 століття уряд Московської держави намагається "накинути" на Гетьманщину різні проекти втягування української держави в митне поле Московщини з метою захоплення економічного підґрунтя української державності.

В перші десятиріччя 18 століття сума зібраного індуктного збору становила 10 тисяч московських рублів, у 1731 році - 20 тис. рублів, у 1740 - 27 тис. рублів, у 1754 році - 48 148 рублів, 85 коп, що становило фактично 1/2 гетьманського скарбу.

Московський "рубль" першої половини 18 століття рівнявся 9-10 московським рублям кінця 19 століття. В той час в Україні (Гетьманщині) було запроваджено вільну оптову експортну-імпорتنу торгівлю: іноземям дозволялося вести оптову торгівлю (на відміну від Московщини) в будь-якому місті Гетьманщини.

Українське Державне Безкоштовне Оптове Товариство Авизинфо.ком.уа в Брянську, Сівську та в Курську. Інколи

купці користувалися послугами Білгородської митниці, але, як правило нею користувалися купці Слобідської України (Харківщина). Вказані митниці проіснували до 13 квітня 1758 року, тобто вони припинили своє існування разом із знищенням української митної системи.

Праця містить цікаві відомості про передачу митних зборів на відкуп (в оренду) різного роду підприємцям, що інколи приводило до зловживань останніх по відношенню до купців. В той час, як московські товари не могли конкурувати на українському ринку. Українські купці були головними поставниками до країн Західної Європи такої продукції: збіжжя (зернового), рогатої худоби (волів), ревеню, ікри, воску, конопляної олії, юхти, смоли, клею (а дана українська продукція мала монополне становище в цих країнах, а Україна була монополістом щодо постачання цієї продукції до країн Західної Європи). Купецтво Московщини цікавило головним чином два питання стосовно українського ринку: право заборони ввезення до Гетьманщини тих іноземних товарів, якими воно саме торгувало в своїх та українських містах та заборона вивезення із Гетьманщини через сухопутні кордони, тобто через західний кордон Гетьманщини, до Західної Європи тих товарів, які купецтво Московії само продавало в Архангельську іноземним купцям або торгувало ними на території самої Московщини. Після Полтавської катастрофи, направляються на територію Гетьманщини (Лівобережна Україна) різного роду "московские люди", які мали при собі таємні інструкції від уряду Московської держави (офіційна тогочасна назва Росії) з метою ведення економічної розвідки та збору інформації про економічну ситуацію на Україні, щоб вибудувати в подальшому тактику та стратегію загарбання української економіки. Зокрема, після "таких розвідок" слідували укази царя Петра 1 про заборону українським купцям вести вільну торгівлю із Заходом, і примушування українських купців їздити до Західної Європи через територію Московщини, головним чином через північні порти Московщини (Архангельськ, Ригу). Крім цього, видавалися різного роду "заборонні укази" взагалі про не вивіз українських товарів із Гетьманщини окрім, як до московської держави, і то це право надавалося московським купцям. Так, у 1714 році було видано указ Сенату Московщини, яким заборонялося вивозити із Гетьманщини, окрім портів Московської держави, прядиво, юхту, сало. 5 квітня 1714 року було видано указ, згідно з яким заборонялося вивозити за кордон, окрім портів Московщини, ще й поташ, смольчук, віск, конопляну олію, клей, ревень, смолу та ікру. Щодо клею, ревеню та ікри, то український купець був зовсім позбавлений можливості вивозити їх за кордон, оскільки монополію торгівлю цим товаром захватила Московщина. У 1715, 1725 роках було заборонено вивозити за кордон збіжжя. Було видано ряд указів про заборону ввозити на територію Гетьманщини із-за кордону якісну промислову продукцію, а дозволялось ввозити сюди неякісні товари Московської держави, а саме: панчохи та каразеї, голки тканини, зокрема "каламейки, полукаламейки, стакеды средних рукъ, полотна низкихъ денегъ".

Територію Гетьманщини в буквальному розумінні слова було "обліплено" форпостами та заставами (керівниками яких було поставлено "московских людей") для контролю за українськими купцями та за українською торгівлею. Застави на Гетьманщині були запроваджені 3 вересня 1714 року відповідно до указу Сенату Московщини. Цей указ має назву "Объ устройстве на границахъ заставъ для непропуску в чужія пристани пеньки, юфти и сала". Відповідно до даного указу наказувалось: "...въ губерніяхъ объявить всем дабы в чужіе пристани товаровъ не возили, а именно: пеньки, юфти, сала не возили бѣ, а возили бѣ въ Ригу и въ прочія Московского государства пристани, по прежнему Великого Государя Именному указу". В 1723 році було видано ще один сенатський указ про облаштування застав на Західному кордоні Гетьманщини. Вказані укази мають велике історичне значення ще й у зв'язку з тим, що дають можливість нам бачити, як саме московити називали самі свою державу, а саме: "Московское государство".

Паралельно по всі території Гетьманщини встановлюються ще й форпости. В 1720 році їх уже разом із форпостами нараховувалось близько 40. Найважливіші з них були в Києві, Полтаві, Сорокошицях, Стародубі і Переяславі. Форпости, як правило, оточували заставу і дещо були висунуті перед нею, але досить часто стояли і осторонь застави. У 1728 році в Чернігівському полку їх нараховувалось близько 53, у Стародубському - 66, у Гадяцькому - 17, Київському - 59, Миргородському - 29, Переяславському - 62 і в Полтавському - 52 форпости. А в 1748 році нараховувалось "учрежденныхъ по Днепру пограничныхъ форпостовъ вверхъ отъ Смоленской губерніи аж до Києва 335, внизъ от Києва до Переволочны 236, итого 571". На заставах та форпостах стежили за тим, щоб "запрещенныхъ товаровъ за границу" не ввозили, а дозволені для вивозу відсилали до північних портів Московщини. Керівниками форпостів та застав були "московские люди". Керівники форпостів та застав підпорядковувались київському генерал-губернаторові, а коли відновлювалась посада гетьмана, то підпорядковані були вже безпосередньо гетьману. 22 листопада 1746 року Колегія закордонних справ Московської держави направила інструкції київському генерал-губернаторові, відповідно до яких наказувалось не випускати за кордон купців із Гетьманщини без паспортів. Останні видаваликоманданти міст, Генеральна Військова Канцелярія Гетьманщини, полкові канцелярії. В паспортах вказувалось: куди саме їде купець, через який форпост. Якщо з купцями їхали челядники, то вони вписувались в паспорти, а купець давав поруки, що поверне вказаних челядників на Україну, а також поруку, що не змінить віри, та не залишиться за кордоном. Повернувшись на батьківщину, купець мав прибути в установу, яка видавала йому паспорт, щоб зняти із себе вищевказані поруки.

Окрім примусового встановлення застав та форпостів на Гетьманщині уряд Московщини видавав різного роду укази, інструкції для боротьби "с мировым повітрием" (чума, різного роду епідемії) на Україні, якими зобов'язував керівників форпостів та застав не пропускати та Україну купців єврейської національності, в той час як купцям: грецької, вірменської, турецької, польської та іншими дозволялося приїздити на територію Гетьманщини, вистоявши перед цим у карантині та вести торгівлю. Так, царським указом Московської держави від 4 лютого 1745 року купцям єврейської національності було заборонено приїздити на Україну. Вказаний указ було надіслано на виконання київському генерал-губернаторові Леонтєєву. Ліквідація вільної торгівлі на Гетьманщині: "укази про заборонені товари", система форпостів, застав та карантинів - все це робилося з метою:

- підняти економічний розвиток північних міст в Московії, і як наслідок українські купці втрачали роками завойоване своє місце на ринках Західної Європи,

- та направити митні збори Гетьманщини, не до скарбу української держави, а до скарбу, власне, Московської держави.

Навіть австрійський двір вимагав від Петра 1 відновити на Україні вільну торгівлю, погрожучи йому, що не підпише політичний договір із Московщиною. Московські купці почали за безцін скуповувати українські товари, або взагалі їх просто відбирали, як це робили представники Меншикова та ін. В результаті, Гетьманщину було взято в "московські тіски", і врешті в 1753-1757 роках українська митна система була знищена.

В вищевикладених працях Дідусенко П.М. наведено чималий ряд фактів, які підтверджують наступне: над знищенням митної системи Гетьманщини працювали не тільки російські державні установи, але й українські державні установи: Колегія, Камер - Колегія з

іноземних справ, Військова Колегія, цілий ряд державних комісій, як то Комісії з мит та Комісії з комерції, які розробляли різного роду проекти по ліквідації митних порядків Гетьманщини.

18 грудня 1753 року цариця Московської держави Єлизавета Петрівна затвердила своїм указом один із таких проектів (проект графа П.І.Шувалова), а 20 грудня 1753 року вказаний указ про ліквідацію внутрішніх митниць, внутрішніх мит та дрібних зборів по всій державі був уже надрукований. Відповідно до даного указу з товарів купців, які привезуть із - за кордону свої товари (чи везимуть їх туди) з 1 квітня 1754 року мали стягувати внутрішнього мита : 13 копійок з рубля та портові мита відповідно до тарифу. Пунктом 4 вказаного указу передбачалось ліквідувати митниці, які стояли на кордоні між Гетьманщиною та Московщиною : Сівську, Брянську і Курську митниці, та заснувати митниці на західному і південному кордоні Гетьманщини зі сторони Польщі та Туреччини. Наказом Сенату від 22 грудня 1753 року був затверджений склад Комісії з мит у складі 10 осіб. До неї ввійшли : президент Камер-Колегії А.Шаховський, асесор тієї ж Колегії Лобков, президент Комерц-Колегії Я.Євреїнов, обер-президент Головного магістрату Зінов'єв, президент Головного магістрату І.Ісаєв, радник Сибірського приказу Коротнєв, колезький асесор А.Гончаров, колезький радник К.Матвеев, купці І.Баташев і Л.Лугін. Склад Комісії свідчить, що серед його учасників не було жодного представника української сторони, хоч розпочата реформа стосувалась і зміни митних порядків на Гетьманщині.

Жадоба отримати, як скоріше прибутки у зв'язку із нововведеннями, започаткованими царським указом від 18 грудня 1753 року була причиною появи сенатського указу Московської держави від 4 січня 1754 року, відповідно до якого внутрішні мита : 13 копійок з рубля та портові за тарифом необхідно було вже стягувати негайно з часу отримання указу Єлизавети Петрівни від 18 грудня 1753 року.

5 січня 1754 року було видано ще один указ про ліквідацію зборів з перевозів, мостів та ін.

18 січня 1754 року було видано ще один сенатський указ, яким наказувалось із окремих українських товарів (пеньки, сала, воску та ін.), які везлися із Гетьманщини до північних портових міст Московщини з метою подальшого продажу їх в Західну Європу на митницях, які стояли на кордоні між Гетьманщиною та Московським царством, а саме на Курській, Брянській та Сівській митницях 13 копійкового внутрішнього мита з рубля не стягувати, а стягувати це мито в портових митницях на півночі Московщини (в Архангельську). В той же час відповідно до даного указу, із решти українських товарів, які українські купці везли до Московщини (рогату худобу), або якісь інші товари, придбані ними в країнах Західної Європи або в Турції, то з купців на вищевказаних прикордонних митницях (Брянській, Курській і Сівській) необхідно було стягувати 13 копійкове мито з рубля та видавати їм про це квитанції, щоб із них повторно не стягли це мито в портових північних містах Московщини. Успішна реалізація проекту графа П.І.Шувалова із скасування внутрішніх мит на теренах самої Московії, прискорила розгляд питання про митні порядки на Гетьманщині.

3 січня 1754 року портові та прикордонні митниці приступили до збирання мит на загальній основі (13 копійок з рубля та мито за тарифом). Але в указі від 4 січня 1754 року не було спеціально обумовлено, як вчиняти при зборах мит із товарів, які вивозились із Гетьманщини, та ввозились в Гетьманщину. Тільки відносно найважливіших товарів (пеньки, сала, віску) містилось визначення про те, щоб стягувати з них 13 копійкове мито в портових митницях при продажу цього товару. Після указу цариці Єлизавети Петрівни від 18 грудня 1753 року при вивезенні українських товарів із Гетьманщини на прикордонних митницях замість колишнього мита за явку грошей в розмірі 2 1/2 коп. з рубля почали брати 13 копійок з рубля, в тому числі і з товарів в яких була зацікавлена промисловість Московщини (шерсть, овчина, сира шкіра та ін.). При ввезенні московських товарів на Гетьманщину замість внутрішнього 5% - го мита і мита за тарифом почали стягувати внутрішнє мито в розмірі 13 копійок з рубля і мито за тарифом.

В зв'язку із цим Комісія з мит, що створена була 22 грудня 1753 року зібрала всі проекти другої половини 18 століття, які передбачали ліквідацію митних порядків на Гетьманщині, та введення тут митного законодавства Московської держави. Було вироблено спільний проект, суть якого зводилася до перенесення прикордонних митниць Московщини на західний та південний кордони Гетьманщини та включення Гетьманщини в правове поле митного законодавства Московщини та подано його цариці Єлизаветі Петрівні.

15 липня 1754 року цариця Московської держави Єлизавета Петрівна видала указ, яким ліквідувала митну систему Гетьманщини, а саме було відмінено митні збори індукту та евекту, та заповаджено в українській державі митне законодавство Московщини. Українські купці мали сплачувати митні збори, як і купці Московщини на основі іншого указу Єлизавети Петрівни від 18 грудня 1754 року : внутрішнє мито 13 копійок з рубля та портове мито відповідно до митного тарифу, якщо товар везли за кордон. Знову було підтверджено про створення на західному та південному кордоні Гетьманщини митниць та про ліквідацію Сівської, Курської та Брянської митниць на кордоні між Гетьманщиною та Московщиною. Тобто, індукта та евекта в торгівлі між Гетьманщиною та Московщиною скасовувалась. Проте, якщо українські купці привозили товари із-за кордону на продаж до Московщини, а оскільки митниці на кордонах із Польщею та Туреччиною встановлені ще не були, то на Сівській, Брянській та Курській митницях мали доплачувати різницю між зібраними індуктним збором та внутрішнім митом : 13 копійок з рубля.

Отримавши вищевказаний указ від 15 липня 1754 року цариці Єлизавети Петрівни, гетьман К.Розумовський відразу ж його опротестував. З цього приводу він направив через Колегію іноземних справ меморандум цариці Єлизаветі Петрівні. В даному меморандумі доводилось, що з давніх часів, ще за гетьманів Хмельницького, Брюховецького, Дорошенка та Скоропадського індукта збиралась не до царського скарбу, а до гетьманського.

Гетьман Кирило Розумовський направив через Колегію іноземних справ цариці Єлизаветі Петрівні свої заперечення щодо незаконності скасування вказаних митних зборів на Гетьманщині та ліквідації митної системи, покликаючись на неопорушність давніх прав та привілеїв, затверджених ще при гетьманові Б.Хмельницькому московським царем Олексієм Михайловичем. Одночасно гетьман К.Розумовський звернувся з листом до керівника Колегії іноземних справ Безтужева, шот той дав роз'яснення в зв'язку із чим на Гетьманщині скасовувались митні порядки. У відповідь на це 7 вересня 1754 року гетьману Розумовському було надіслано царський указ, в якому вимагалось надіслати відомості про розміри зібраних індукти та евекти з червня 1750 року і по нинішній час. Отримавши вказаний указ, Розумовський звернувся через Колегію іноземних справ до цариці Єлизавети Петрівни із запереченнями, в яких стверджував, що жоден гетьман до цього часу не зобов'язаний був це робити, і він цього робити не буде, що індукта та евекта колишніми гетьманами використовувалась на "войсковіе і національніе розходи ізъ ихъ Гетманскаго разсмотрения".

У відповідь на прохання гетьманя "не чинити йому судья противъ прежнихъ гетмановъ", 4 січня 1755 року цариця Єлизавета Петрівна надіслала гетьману К.Розумовському через Колегію іноземних справ указ, якому стверджувала, що індукта та

евекта - це є суто митні збори, які мають йти до московського скарбу, і що сам Б.Хмельницький погодився на це в березні 1654 року (так звані березневі статті) , що було відвертою брехнею, оскільки індукта та евекта були введені на Гетьманщині Універсалом Б.Хмельницького від 27 квітня 1654 року, в якому було прямо прописано , що вказані митні збори направляються до військового скарбу , тобто до скарбу Гетьманщини , а станом на січень - березень 1654 року митних зборів (індукти та евекти) в природі не існувало на Гетьманщині. У відповідь на вказаний указ гетьман К. Розумовський 20 січня 1755 року відправив цариці Єлизаветі Петрівні доволі сміливі і ґрунтовні письмові заперечення, які базувались на історичних фактах та доказах запровадження митних порядків на Гетьманщині , та що Московщина не має жодного відношення до цих митних порядків, а також не безпідставно стверджував , що статті Б.Хмельницького не одного разу були піддані фальсифікації. Проте, уряд Московщини не збирався змінювати своєї митної політики стосовно Гетьманщини.

Дипломатична переписка тривала біля року, але не дала жодних позитивних наслідків для України. Дана переписка є цікавою з точки зору розуміння гетьманом Розумовським державного устрою держави Гетьманщини.

Завершальною стадією ліквідації митних порядків на Гетьманщині стало прийняття 1 грудня 1755 року в Московській державі Митного статуту , де Розділ 11 повністю було присвячено Україні, та прийняття в 1757 року нового Митного тарифу.

Митниці було вирішено відкрит

Price: **12 \$**

Тип оголошення:
Продам, продаж, продаю

Торг: доречний

Полиграфист Юрий Петрович

067-501-45-08